ئاسۆی چاکسازی لە پەروەردەوە هەڵدێ .. مەعروف حەمەد سەعید

هێنانەوەی ئەو نموونە و سەرگوزشتە پەروەردەییانە و ئەوانەی باسی دەکەین فلاشباکی چەند پرسێکی گرینگی کایەی پەرورەردەن لە نیشتمانەکەماندا.
بە گوتەی شارەزایەکی بواری پەروەردەیی بەناوی (د.تارق ئەلسوێدان) کە خەڵکی وڵاتی سعودیایە دەستپێدەکەین؛ دەڵێت: (سیستەمەکانی فێرکردن فێریان کردین کە داهێنان نەکەین)، لەلایەکی دیکەشەوە لێکۆڵەرەوەیەکی دیکەی پەروەردەیی بەناوی (د.فێڵ) سەرکەوتنی منداڵان لە قوتابخانەدا بەوە پێناسە دەکات کە (بریتیە لە زانینی ئەو بوارانەی کە بەڕاستی تێیدا بەهرەدارن). راستە هەر کەسێك لە شوێنێکی دنیا قسەیەکی کرد شیاو نیە ئێمە لەسەر خۆمانی پەیڕەو بکەین و بەخۆمانی تێبگەین، دەکرێ ژینگەی پەروەردەیی وجۆری پرس و گرفتەکان و لایەنی وێکچووی ئەو وڵاتانە لەگەڵ واقیعی خۆمان هەڤبەر بکەین و دواتر ئەوەی لە قازانجی ئێمەیە کەڵکی لێوەرگرین.
راوێژکارێکی حکوومەتی بەریتانیا بەناوی (کین رۆبنسۆن) لە ساڵی 1997 راسپێیردرا کە توێژینەوەیەك لەبارەی داهێنان و ئابووری و بواری فێرکردن لەو وڵاتەدا بکات، کە ئەویش بەشێك لە سەرنجەکانی خۆی لە کیتابێکدا بەناوی (پیشەسازی ئەقڵ) نووسیوەتەوە و لە پەرەگرافێکدا دەڵێت: (هۆکاری سەرەکی بۆ لەدەستدانی وزە و بەهرەکان لەکاتی فێرکردندا خۆی لە ئاستی ئەقڵیەتی ئەکادیمیدا دەبینێتەوە، کە جەختکردنەوەیە لەسەر پێشخستنی تەنها ئەو توانایەی کە پەیوەستە بە بوارێکی زانستی دیاریکراو و دۆزینەوەی ژیریی و کارامەییەکانی تایبەت بەو بوارەیە) رۆبنسۆن لەدرێژەی بیروباوەڕی خۆی لەبارەی پشتگوێخستنی بەهرە و حەزی قوتابیان هەر لەسەرەتای قۆناغەکانی فێرکردن و بە درێژایی ساڵانی خوێندن دەخاتەڕوو و دەڵێت: (فەرامۆشکردنی ئەوە وایکرد بەهرە و وەزەیەکی بێشوماری مرۆڤی لەدەست بدەین و چیتر بەرگەی کەمبایەخ سەیرکردنی نەگرین).
ئەو لێرەدا مەبەستی ئەوەبوو کە وڵاتێکی وەکو بەریتانیا بۆ لەبەرچاوگرتنی خولیا و ئارەزووی قوتابیان و هەروەها بۆ لەبەرچاوگرتنی پێویستی کایەکان؛ قوتابیان لە زانکۆ و لە پەیمانگاکاندا دەردەچوون، لەو نووسینەدا نموونەی دیکەی سرووشهێن هەن تاکو ئێمەش وەکو هەرێمی کوردستان، پێویستە چاوێك بە مێژووی ریفۆرمی پەروەردەیی وڵاتاندا بگێڕن و دواجار بەخۆمان بڵێین ئاخۆ

ئەوان بە ئەنجامدانی ئەو چاکسازییە پەروەردەییانە قازانجیان کرد یانیش زیان؟ ئاخۆ ئێمەش کێشە و پرسی هاوشێوەی ئەوانمان نیە پاڵدەرمان بێت بۆ هەڵهێنانی هەنگاوی وەها؟.

توێژینەوەکان سەلماندوویانە کە 80%ی دەرچووانی زانکۆ لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دوای نزیکەی دە ساڵ لەو بوارانەدا کار دەکەن کە هیچ پەیوەندییەکی بە پسپۆرییەکانیانەوە نیە, لە پەرتووکی (گەورەپیاوانی بێ قوتابخانە)دا باس لەوە کراوە و دەرەنجامی ئەوەش خراوەتەڕوو کە ئەو واتایانە لەخۆیەوە دەگرێت: هەشتا لەسەدی تێچووی فێرکردنی باڵای وڵاتی ئەمریکا بێ سوود دەڕوا, هەشتا لەسەدی گەنجانی ئەمریکا بەهرە خۆڕسکیەکانی خۆیان نازانن، دەرچووانی زانکۆکانی ئەمریکا دە ساڵی تەمەنیان بەفیڕۆ دەدەن بۆ ئەوەی بەهرە و توانای داهێنانی خۆیان وەدەرخەن…
(ئەوە من نیم کە خەڵکی هەرێمی کوردستانم وا دەڵێم, بەڵکو نووسەری ئەو کیتابەیە کە خەڵکی عەرەبستانی سعوودیە سەبارەت بەمە دەڵێت: ئەگەر ئەوە لە وڵاتێکی زۆر پێشکەوتووی وەکو ئەمریکا روو بدات, ئاخۆ لە وڵاتانی زۆر دواکەوتووی وەکو وڵاتانی عەرەبی دەبێت چ بگوزەرێت؟).

بوونی ئەو کێشەیە وادەکا لەهەر بوارێکی ژیان و حوکمداریدا کادیری بەتوانا کەم بەدی بکرێن کە عاشق بە کار و پیشەی خۆیان بن, سەرەتای سەرهەڵدانی ئەو پرسە لە پەروەردە و لە قۆناغەکانی فێرکردنەوە دەستپێدەکا بۆیە بەخەمی خۆمانی دەزانین و بانگی چارەسەرکردنی دەکەین. وڵاتێکی وەکو بەریتانیا لە چارەیەکی کۆتایی چەرخی بیستەم دەرکی بەو راستییە کرد و بەریتانییەکان پەلەیان کرد لە چارەسەرکردنی ئەو کێشەیە، گەیشتنە ئەو راستییەی کە پێشخستنی بواری پەروەردە و فێرکردن تەنها چارەسەری ئەفسووناوی و یەکلاکەرەوەیە, لێکۆڵەوەر و توێژەوان و پەروەردەکاران هەستان بە دانانی پرۆگرامی گەشەسەندووی خوێندن بۆ تێکڕای قوتابخانەکانی ئەو وڵاتە, بنەماکانی ئەو پرۆگرامانەی خوێندن بەشێوەیەکی سەرەکی جەختیان لە فێرکردنی خوێندنەوە و نووسین دەکرد و لەبەرامبەریشدا هەموو ئەو میتۆدانەی کە بەلایانەوە کەمبایەخ و بێسوودترن بوون؛ وەکو (هونەر و زانستە مرۆییەکان و …هتد) لایانبرد و لە ناوەرۆکی پرۆگرامەکانیشدا جەختکرابۆوە سەر بابەتی زانستی و تەکنۆلۆژی ئەویش بە مەبەستی پێکردنەوەی پێویستی ئابووری و دروستبوونی زۆرترینی زانا و پسپۆران لەو بوارانەدا. بەڵام دەرەنجامەکان بەپێی پێشبینی و چاوەڕوانی ئەوان نەبوو, دوای دەیان ساڵ لە

پەیڕەوکردنی ئەو پرۆگرامە ئاشکرابوو کە بەشێك لە پێگەیشتووان گرفتیان لە خوێندنەوە و نووسین و هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ ژمارەکاندا هەیە, بەشێك لەماوەی ئەو دە ساڵەدا هیچ فێرنەکراون، بەشێکیان ئەوانەی لە تەمەنی کارکردنن هیچ بڕوانامەیەکیان نیە… هێشتاش دامەزراوەکانی وەکو قوتابخانە و زانکۆکان پەیڕەوی سیستەمێك دەکەن کە مامۆستاکان ئەو توانایەیان نەبێت تاکو وا لەقوتابی بکەن هێزی داهێنان و بەهرەو وزەکانیان پەرە پێ بدەن.

بە کورتوکرمانجی… لە بەریتانیا ئەوەیان بۆ سەلما کە چارەسەرکردن خۆی لە (پێشخستنی فێرکردن)دا نابینێتەوە, بەڵکو دەبێ بە تەواوی بگۆڕدرێ. لەبەر ئەوەی ئەو سیستەمە بۆ سەردەم و بارودۆخێك بە کەڵك دەهات, بۆ ئەو بارودۆخە نوێیە و هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ پێشکەوتنی زانستی و مەعریفی دەبێت سیستەم و پەیڕەوێکی دیکە کاری پێ بکرێ. هەر لەبەر ئەوە کۆمپانیا گەورەکان دەرکیان بەو راستییە کرد کە قوتابخانە و دامەزراوە پەروەردەییەکان ناتوانن بەپێی پێویستی ئەوان دەستی کار و ئەقڵی داهێنەریان بۆ دابین بکەن، بۆیە ئەوان خۆیان هەستان بە دامەزراندن و دروستکردنی زانکۆ و پلەی زانستیان بە دەرچووان دەبەخشی و ئەوانە وەردەگیران کە بە کەڵکی ئیشی ئەوان دەهاتن و توانای کارکردن و شارەزاییان لەو بوارەدا وەچەنگ دەکەوت کە کۆمپانیاکە پێویستی پێی هەبوو, ئەوەبوو کۆمپانیای (مۆترۆڵا)ی ئەمریکی دەستی بەو کارە کرد و پاشانیش لەسەرتاسەری جیهان سەدان کۆمپانیای دیکە هەمان کاریان ئەنجامدا.

لێرەدا کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان خەریکی جێبەجێ کردنی پلانی چاکسازیکردنە لە تێکڕای کایەکان و گیرۆدەی قەیرانی دارایی و ئابووری و زۆری ژمارەی مووچەخەرانە کە لە توانایدا نیە بەو داهاتەی لەبەردەستیدایە شایشتەکانیان بۆ فەراهەم بکات, لە ئێستادا هاوشان لەگەڵ پەیڕەوکردنی چاکسازییەکان؛ هەڵهێنانی ئەو هەنگاوە زۆر پێویستە بیری لێ بکرێتەوە… لەمڕووەوە دەپرسین کە حکوومەت لە توانا و پلانیدا نیە چیتر دەرچووانی هەندێك بەشی کۆلیژەکان دامەزرێنێت (بە تایبەتی لە زانکۆ حکوومییەکان) بۆچی ساڵانە ئەو هەموو قوتابییە وەردەگرێت و ساڵ بۆ ساڵ دەرچووان کەلەکە ببن و لە چاوەڕوانی دامەزراندندا بمێنن؟ ئەوەی زۆر پێویستە بۆ پێکهێنانی دروستکردنی ئاسۆیەکی گەشی ئابووری بۆ هەرێمی کوردستان (بەقسەی شارەزایان و سیاسەتوانانی هەرێم) برەودانە بە کەرتی وەبەرهێنان و پیشەسازی و کشتۆکاڵ و بازرگانی و گەشتیاری و زۆرکردنی داهاتی هەرێمە, لەگەڵ بوونی ئەو راستییەشدا

هیچ بایەخ و گرینگییەك بە خوێندنی ئەو بەشانە نابیندرێ یانیش هەنگاوێکی وا پەیڕەو نەکراوە کە زانیارییە سەرەتاییەکانی ئەو بوارانە بخرێنە نێو پرۆگرامەکانی خوێندن و هەر لە دەسپێکی خوێندنەوە قوتابی ئاشنای پیشەسازی ئەلیکترۆنی و تەکنۆلۆژی و گەشتیاری و کشتوکاڵی ببێت و حەز و خولیای لەمڕووەوە بۆ دروست بکرێت… ساڵانە کەمترین ژمارەی قوتابیان روو لە خوێندن لەو بەشە پیشەییانە دەکەن و زۆرترینیان لەو کۆلیژانە وەردەگیرێن کە نەتوانن سوود لە تواناکانیان بەبێ دەمەزراندن وەرگرن.

لە بەریتانیادا بە پەیڕەوکردنی چاکسازیکردن لە پەروەردەدا تەنها لە دە ساڵدا تواندرا ژمارەی دەستی کاری داهێنەر بە ڕێژەی 34% بەرز ببێتەوە و لە ئەمریکاش کایەکان بە کەسانی داهێنەرو خاوەن بیرۆکەی نوێ پڕ کرانەوە. لە هەرێمی کوردستانیش دەتواندرێ ئاوڕی جددیتر لەو کایانە بدرێتەوە کە ڕۆڵیان لە پتەوکردن و دروستکردنی پایەکانی ئابووری بەهێز دەبێت بۆ ئایندە, بێگومان یەکەم هەنگاو بۆ جێبەجێ کردنی پرۆگرامەکانی خوێندنی قوناغی سەرەتاییە تاکو زانکۆ, بە دروستکردن و گەشەدانی ئارەزووی قوتابیان تاکو لە پاشەڕۆژدا هەرێمی کوردستان ببێتە خاوەنی ئابوورییەکەی بەهێز و فرە داهات.

مەعروف حەمەد سەعید
بەڕێوەبەری پەروەردەی خەبات